

કોદાળીવાળો

ઝવેરચંદ મેઘાણી

વળેલો, કેડ્ય ભાંગેલો, સૈકાના દુઃખભારથી
ભ્રમો છે ટેકવી કાયા, કોદાળી કરમાં લઈ.

ઊડા ડોળા ધગ ધગ થતી ભોંયમાં શું જુએ છે!
મોઢે એને શત યુગ તણી શૂન્યતા ધૂધવે છે.
ગાલે ચીરા : નયન ફરતી દાઝ કાળી પડેલી;
સૈકાઓના સિતમઢગલે કેડ્ય વાંકી વળેલી.

વ્યર્થ એને હસાવો ના! હસી એ શકશે નહિ;
નથી એને રહ્યાં આંસુ; રડી એ શકશે નહિ.

કોણે એને હૃદય કચર્યાં હાસ્ય ને અશ્રુ બેઉ?
કોણે એને જડ બળદનો મૂઢ બંધુ બનાવ્યો?
કોણે એનું કઠણ જડબું હચમચી ખેડવેલું!
બુદ્ધિ કેરો વિમલ દીવડો, હાથ, કોણે બુઝાવ્યો!

સાતે સિંધુ તણી પાળે સામ્રાજ્યો ચણનાર ઓ!
પ્રભુએ શું ઘડી દીધા આ સૌ માનવ-પથ્થરો!

‘બાંધી એની શબ-નિસરણી શોધજો આભ-તારા!
'સીંચી એની રુધિર-ઝરણી રોપજો ગર્વ-ક્યારા!
'એની પીઠે ખડકી ખડકી તોપ-સૈન્યો-જહાજો!
'જીતો પૃથ્વી! કતલ ચલવો!' બોલ એ શું પ્રભુનો?

આકાશોની અટારીથી દોજખી તળિયા લગી;
નિહાળો : કો નથી સૃષ્ટિ વધુ ભીષણ આ થકી.

ભૂખ્યા એના જઠર મહીં છે દેવતા — માત્ર બિન્દુ:
ત્યાંથી થોડે દિન પ્રગટશે વિશ્વવ્યાપી હુતાશ;
એ આંખોનાં અતલ ગરતે છૂપિયા સપ્ત સિંધુ,
જેની છોળે ગગનરમતા મ્હેલ હોશે વિનાશ.

નથી બંકી છટા એ તો — ભાંગેલી એ કેડ્ય છે!
સદીઓના સિતમ-ભારે હાંફતો હાડ-પુંજ છે.

કાળે એની કરુણ કથની કોતરી એ વળાંકે;
ડોકાએ છે કંઈ દુઃખયુગો એ ઊડી કંદરામાં.
એ કદ્રૂપી શિકલ નિજ ઓળા મહીં ચિત્ર આંકે —
'હૂ હૂ! હૂ હૂ! શબ્દ કરતી જાગતી દીન-જાતિ.

The Man with the Hoe

Edwin Markham (1852–1940)

Bowed by the weight of centuries he leans
Upon his hoe and gazes on the ground,
The emptiness of ages in his face,
And on his back the burden of the world.
Who made him dead to rapture and despair,
A thing that grieves not and that never hopes.
Stolid and stunned, a brother to the ox?
Who loosened and let down this brutal jaw?
Whose was the hand that slanted back this brow?
Whose breath blew out the light within this brain?
Is this the Thing the Lord God made and gave
To have dominion over sea and land;
To trace the stars and search the heavens for power;
To feel the passion of Eternity?
Is this the Dream He dreamed who shaped the suns
And marked their ways upon the ancient deep?
Down all the stretch of Hell to its last gulf
There is no shape more terrible than this —
More tongued with censure of the world's blind greed —
More filled with signs and portents for the soul —
More fraught with menace to the universe.
What gulfs between him and the seraphim!
Slave of the wheel of labor, what to him
Are Plato and the swing of Pleiades?
What the long reaches of the peaks of song,
The rift of dawn, the reddening of the rose?
Through this dread shape the suffering ages look;
Time's tragedy is in the aching stoop;
Through this dread shape humanity betrayed,
Plundered, profaned, and disinherited,
Cries protest to the Powers that made the world.
A protest that is also a prophecy.
O masters, lords and rulers in all lands,
Is this the handiwork you give to God,
This monstrous thing distorted and soul-quenched?
How will you ever straighten up this shape;
Touch it again with immortality;
Give back the upward looking and the light;
Rebuild in it the music and the dream,
Make right the immemorial infamies,
Perfidious wrongs, immedicable woes?
O masters, lords and rulers in all lands
How will the Future reckon with this Man?
How answer his brute question in that hour
When whirlwinds of rebellion shake all shores?
How will it be with kingdoms and with kings —
With those who shaped him to the thing he is —
When this dumb Terror shall rise to judge the world.
After the silence of the centuries?